

NÄKEMYKSET VÄLTTÄMÄTTÖMYYSKULUTTAMISESTA SUOMESSA

Ajallinen kehitys vuodesta 1995 vuoteen 2015

**Henna Kuokkanen
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
11/2016**

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO Sosiaalitieteiden laitos

KUOKKANEN, HENNA: Näkemykset välttämättömyyskuluttamisesta Suomessa
Ajallinen kehitys vuodesta 1995 vuoteen 2015

Pro gradu -tutkielma

26 sivua

Sosiaalityö

Marraskuu 2016

Tutkielman aiheena on suomalaisten välttämättömyysnäkemykset ja näiden näkemysten ajallinen kehitys vuosina 1995, 2005 ja 2015. Tutkimuksessa tarkastellaan postmodernia kulutusyhteiskuntaa ja välttämättömyyskuluttamista sekä sukupuolen, kotitalouden käytettävissä olevien tulojen ja lapsilukumäärän vaikutusta kuluttamiseen.

Tutkimusaineistona käytettiin Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineen vuosina 1995, 2005 ja 2015 postikyselyinä keräämiä aineistoja, ns. KONSE-aineistoja. Perusjoukkoina ovat vuonna 1995 15–70-vuotiaat, vuonna 2005 19–71-vuotiaat ja vuonna 2015 17–83-vuotiaat suomalaiset. Menetelminä käytettiin suorja jakamia ja logistista regressioanalyysia.

Suomalaiset pitivät välttämättöminä hyödykkeinä hyvin arkisina pidettäviä hyödykkeitä, kuten lämmintä ruokaa kerran päivässä tai modernia asuntoa. Myös terveydenhuoltoon liittyvät palvelut ovat suomalaisten arjessa välttämättömiä. Suurin välttämättömyysnäkemysten ajallinen muutos tapahtui informaatioteknologiaan liittyvissä hyödykkeissä. Sukupuoli osoittautui hyvin merkittäväksi välttämättömyysnäkemysten selittäjäksi. Sen sijaan muut selittävät tekijät eivät olleet juurikaan merkityksellisiä. Naiset määrittivät selvästi useammin kuin miehet terveydenhuoltoon liittyviä palveluita välttämättömiksi. Informaatioteknologiahyödykkeiden kohdalla naisten välttämättömyysnäkemykset ovat selvästi lisääntyneet vuodesta 1995 alkaen.

Välttämättömyyskulutustutkimus on ollut etenkin Suomessa vähäistä ja se on kohdistunut lähinnä eri tulo- tai ikäryhmien välisten erojen tarkasteluun. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, eroavatko yksilöiden välttämättömyysnäkemykset kansainvälisessä tarkastelussa.

Asiasanat: välttämättömyys, kuluttaminen, sukupuoli, kotitalous, tulot, näkemykset, lapsiperhe

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 POSTMODERNI KULUTUSYHTEISKUNTA JA VÄLTÄMÄTTÖMYYSKULUTTAMINEN...2	
2.1 Välttämättömyyskuluttaminen.....	3
2.2 Tulojen, lapsien lukumäärän ja sukupuolen merkitys kotitalouksien kuluttamisessa	5
3 TUTKIMUSASETELMA.....	8
4 SUOMALAISTEN NÄKEMYKSET VÄLTÄMÄTTÖMYYSHYÖDYKKEISTÄ	11
4.1 Välttämättömyysnäkemys eri tuloryhmissä, perheissä ja sukupuolten välillä	13
KIRJALLISUUS.....	17
LIITE.....	23

1 JOHDANTO

Välttämättömyyskuluttaminen ja vähimmäistoimeentulo nousevat mediassa esiin aika ajoin. Monesti keskustelut liittyvät perustulon suuruuteen, suuriin toimeentulotuen kustannuksiin yhteiskunnalle, toimeentulotuen myöntämiskriteerien moninaisuuteen sekä sosiaaliturvan kannustavuuteen työllistyä. (Helsingin Sanomat 2014a; Sosiaalivakuutus 2015.) Viime aikoina on keskusteltu vähimmäiselintasosta eli on pohdittu, mitkä ovat välttämättömiä hyödykkeitä vähimmäiselintasolla ja toimeentulotuella eläjille. Kansanedustaja Pia Kauma puolestaan ihmetteli syksyllä 2014 vähimmäiselintasoja ja kummasteli maahanmuuttajien oikeutta saada toimeentulotuella *uudet* lastenvaunut. Mediassa käsiteltiin pitkään, ovatko uudenkarheat rattaat välttämättömät ja toimeentulotuen myöntämisen kohde. (Helsingin Sanomat 2014b.) Toisaalta viimesijaista toimeentulotukea on haettu myös esimerkiksi kauneusleikkauksiin, lomamatkaan tai luksushyödykkeiden ostoon, joten suomalaisten näkemykset välttämättömistä hyödykkeistä ovat hyvinkin kirjavia (MTV 2014).

Vaikka median huomio kohdistuu vähimmäiselintasoon ja välttämättömyyskuluttamiseen aika ajoin, on aihe kiinnostanut tutkijoita suhteellisen vähän. Aikaisemmat aihepiirin tutkimukset ovat rajoittuneet tarkastelemaan lähinnä pienituloisten kulutusrakenteen eroavaisuutta muun väestön kulutusrakenteesta. (esim. McDowell & al. 1997; Pajunen & Pohjanpää 2000.) Näkemykset kuluttamisesta ja välttämättömyyskuluttamisesta ovat kuitenkin aikaan, yhteiskuntaan ja ihmisiin sidottuja, joten tarve välttämättömyyshyödyketarkasteluun on olemassa (Jyrinki & al. 2012). Samasta syystä on mielekästä vertailla eri ajanjaksoina suomalaisten näkemyksiä kuluttamisesta ja välttämättömyyskuluttamisesta (Moisio 2009).

Tämän tutkielman aiheena on suomalaisten näkemykset välttämättömyyshyödykkeistä. Lisäksi tarkastelen, onko kotitalouksien näkemyksissä eroja välttämättömistä hyödykkeissä tulojen, sukupuolen ja kotitalouksien välillä ja ovatko nämä näkemykset muuttuneet viimeisten 20 vuoden aikana.

2 POSTMODERNI KULUTUSYHTEISKUNTA JA VÄLTTÄMÄTTÖMYYSKULUTTAMINEN

Kulutus on ilmennyt yksilön arjessa erilaisena eri ajanjaksoina. Moderneissa yhteiskunnissa, noin vuosina 1700–1960, ryhmien väliset erot kulutusvalinnoissa näyttäytyivät eri tuloluokkien välillä makueroina, sillä populaaria makua hallitsi niukkojen taloudellisten resurssien vuoksi välttämättömyys. Tällöin rikkaampien hylkäämä hyödyke näyttäytyi hyvän maun mukaiselta alempien tuloluokkien mielestä, koska sillä ei ollut varaa kalliimpaan tuotteeseen. (Bourdieu 1984; Veblen 2002 [1899].) Vastaavasti ylemmissä tuloluokissa arvostus kohdistui kalliimpiin tuotteisiin, ja niissä edullisempia tuotteita pidettiin rahvaanomaisina (Veblen 2002[1899]).

1960-luvulta lähtien alkoivat kulutusvalintoihin vaikuttaa tuloja ja muita perinteisiä sosiaalisia kategorioita enemmän yksilöllinen halu kuulua tiettyyn ryhmään (Bauman 1998; Räsänen 2000). Tämä uudenlainen, erityispiirteinen ja monimuotoinen postmodernikuluttaminen lisääntyi nopeasti länsimaalaisissa yhteiskunnissa. Ryhmien väliset kulutuserot näkyivät erityisesti vaatteiden, musiikin tai urheilun kuluttamisessa. Varsinkin nuoret muodostivat kulutuksen perusteella ryhmiä, joissa ryhmäytymisen keskeisenä ehtona oli yhteneväiset kulutustottumukset. (Bocock 1993; Warde 1997.)

Tärkeäksi muodostui ryhmissä tietynlaisen yhteneväisen elämäntavan tai maun tavoittelu (Melin 2009; Miles 2000). Haluamaansa ryhmään päästäkseen kuluttajan on tehtävä kulutusvalintoja useista erilaisista ja kuluttajalle mielekkäistä vaihtoehtoista. Tällöin jokaisella on mahdollisuus tehdä haluamansa kulutusvalinnat ja näin muodostaa itselleen mielekäs elämäntapa ja elämäntyyli. (Bauman 1998; Giddens 1991; Beck 1992.) Tämä korostui entisestään teknologian kehityksen ja työelämän muutoksien myötä, jolloin yksilöiden kulutuksessa vahvistuivat vapaa-ajan viettoon ja yksilöiden kulutusritiineihin liittyvät kulutusvalinnat (Bauman 1998; Räsänen 2000).

Postmodernissa kulutusyhteiskunnassa kulutuksen monipuolistumisen myötä tiedosta tuli tärkeä osa kuluttamista. Kyse on tiedosta, joka liittyy uusiin tuotteisiin, sosiaaliseen ja kulttuuriseen arvoon sekä tuotteiden asianmukaiseen käyttöön. Tieto kohdentuu erilaisiin ryhmiin, jotka muodostavat informaatiosta itselleen sopivan elämäntyylin ja tavan kuluttaa. (Featherstone 2007.) Esimerkiksi ylimmän tuloryhmän kuluttamisessa korostuu vähäisestä vapaa-ajasta johtuen oman varallisuusaseman esiintuomisen sijaan

oman identiteetin ja elämäntyylin rakentaminen. Tällöin heidän kulutusvalintansa kohdistuvat esimerkiksi harrastusvälineiden hankintaan tai matkusteluun. (Gershuny & Sullivan 2004; Räsänen 2000.)

Yhteiskunnallisen muutoksen lisäksi kuluttamisen lisääntymiseen ja sosiaalisen identiteetin rakentamiseen ovat vaikuttaneet osaltaan kulutushyödykkeiden tarjonnan laajentuminen, elintason nousu, kulutushyödykkeiden hintojen lasku ja yleisen varallisuustason nousu (Räsänen 2008; Tilastokeskus 2013a). Tämä kehitys on laajentanut suomalaisten kuluttamista ja kulutus kohdistuu yhä useammin muun muassa kulttuuriin ja vapaa-aikaan (Tilastokeskus 2013b). Tulotason nousu mahdollistaa myös elintarvikemenojen kasvun ja väestöryhmittäin eriytyvän kehityksen (Niemelä 2004; Niemelä & Raijas 2010, 130; Tilastokeskus 2009).

Tulotason noususta huolimatta suomalaista kulutuskulttuuria on pitkään määrittänyt maltillinen ja kohtuullinen suhtautuminen kuluttamiseen ja rahankäyttöön, erityisesti nautintoihin (Autio 2006). Suomalaisessa kulutusyhteiskunnassa on ollut sallittua nauttia kulutusyhteiskunnan tuomista tavaroista ja palveluista, kunhan sen tekee rehvastelematta ja noudattaa niin sanottua ”ensin työ ja sitten huvi” -periaatetta. Kuluttaminen on läheisessä suhteessa tarvelähtöisyyteen ja itsekontrolliin, sillä suomalaisessa kulttuurissa hyveellinen kuluttaja pystyy hallitsemaan halunsa ja mielijohteensa. (Esim. Autio & al. 2010; Falk & Mäenpää 1999.) Suomalaiset kokevatkin vaikeuksia sovittaa globaaleja kuluttamista lisääviä vaatimuksia yhteen tarvelähtöisyyttä korostavan kulttuurin kanssa (Sarpila 2013).

2.1 Välttämättömyyskuluttaminen

Pohdinta välttämättömyyskuluttamisesta, sen sisällöstä ja tasosta on ollut klassinen aihe kulutustutkimuksissa, köyhyystutkimuksissa ja jopa kaunokirjallisuudessa (Niemelä & Raijas 2012). Välttämättömyyskulutusta määritetään kuitenkin pitkälti köyhyystutkimuksesta käsin, jolloin pohditaan, millaisia hyödykkeitä ihminen tarvitsee minimituloilla eläessään (Lehtinen & al. 2010; Niemelä & Raijas 2012). Esittelen seuraavaksi kolme erilaista määritelmää välttämättömästä kuluttamisesta: Kohtuullisen kulutuksen käsitteen, toimeentulominimin ja Engelin lain mukaelman.

Kohtuullisen kulutuksen käsite on hyvin lähellä suhteellisen köyhyden määritelmää. Sillä viitataan tasoon, joka ylläpitää fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä antaa

mahdollisuuden osallistua yhteiskuntaan sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Haasteena on määrittää, mikä kuluttamisen taso on yli minimitason, mutta jää selvästi alle ylellisyyskuluttamistason. (Niemelä & Raijas 2012.)

Haasteita välttämättömyyskuluttamisen määrittämiseen tuo myös sen vahva sidonnaisuus elämäntyyliin ja elämänvaiheeseen. Elämäntyyliä ovat erilaisia ja erilaiset elämäntyyliä vaikuttavat yksilön tekemiin kulutusratkaisuihin ja sosiaaliseen ilmaisuun. Esimerkiksi yhteiskunnalla, koulutuksella, medially sekä iällä ja ikäryhmällä on suuri merkitys elämäntyylien muodostumisessa. (Pantazis & al. 1999ab; Townsend 1979.) Näin ollen materiaalien tekijöiden ohella välttämättömyysnäköyteen vaikuttavat arvot, normit ja tilannetekijät (Bronwen & Trentmann 2006) sekä yksilön olosuhteet, piirteet ja erilaiset havainnot välttämättömyyksistä (Van den Bosch 1998). Välttämätön kuluttaminen muotoutuu lisäksi erilaiseksi eri tilanteissa (Bronwen ym. 2006) ja poikkeaa sosiaalisten ryhmien välillä (Van den Bosch 1998). Esimerkiksi suurituloiset näkevät tarvitsevänsä enemmän rahaa vähimmäiselintason turvaamiseksi kuin pienituloiset (Moisio 2009; Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015).

Kulutuskriteereillä on suuri valta yhteisön elintason määrittämisessä. Ihmiset ovat haluttomia tinkimään jo saavutetusta elintasosta ja supistamaan kulutustaan. Ihmiset takertuvat tiukemmin kulutushyödykkeisiin, jotka kuuluvat elämän perusedellytyksiin eli toimeentulominimiin. Toimeentulominimi on kuluttajien tavaroiden kokonaismäärä, jota elämän ylläpitäminen edellyttää ja joista ihmisen voidaan kuvitella luopuvan vasta viimeisenä, jos joutuu asteittain supistamaan kulutustaan. Usein toimeentulominimiin kuuluu siis hyödykkeitä, jotka ovat kaikkein vanhimpia ja syvimmälle juurtuneita tottumuksia ja jotka määrittävät oleellisesti yksilön olemassaoloa. (Veblen 2002 [1899].)

Kulutuksen näkökulmasta on perinteisesti määritelty kotitalouksien elintaso myös Engelin lain mukaan, jolloin tarkastelu kohdistuu kotitalouksien ravintomenojen budjettiosuuksiin. Tämän mukaan ravintomenojen osuus laskee kokonaiskulutuksesta tulotason noustessa. Periaatetta on yleistetty muuhun kuluttamiseen. Lainalaisuuden avulla voidaan määrittää myös kulutushyödykkeiden välttämättömyyteen sidottua kuluttamista. Kotitalouden tulojen vähentyessä hyödykkeen kokonaiskulutusosuus kulutuksessa nousee, jolloin hyödyke voidaan määrittää välttämättömyydeksi.

Vastaavasti tulojen kasvaessa välttämättömyyshyödykkeen kokonaiskulutusosuus laskee. (Niemelä 2004; Toivonen & Räsänen 2004.)

2.2 Tulojen, lapsien lukumäärän ja sukupuolen merkitys kotitalouksien kuluttamisessa

Kotitalouden tai yksilön käytettävissä olevat tulot ovat yksi keskeisimmistä kulutuksen reunaehdoista (Niemelä 2004; Rowntree 1905). Kuluttamisessa on väestöryhmittäisiä eroja tulojen suhteen, jolloin paremmin ansaitsevat kykenevät luonnollisesti kuluttamaan muita väestöryhmiä enemmän (Räsänen 2008). Varallisuuden kasvaessa kasvaa myös kulutus vapaa-ajan aktiviteetteihin, kulttuuriin ja kodin ulkopuolisiin toimintoihin (Niemelä & al. 2012).

Tulojen merkitys korostuu erityisesti pienituloisten kuluttamisessa, koska pienituloisten kulutus kohdistuu suurituloisia enemmän välttämättömyyskuluttamiseen (Niemelä & Raijas 2010; Rowntree 1905). Myös absoluuttisesti tarkasteltuna pienituloisten kuluttaminen on vähäisempää kuin muiden tuloluokkien (Niemelä 2004). Pienituloinen ei pysty heikoista taloudellisista resursseista johtuen valitsemaan asumistaan ja palveluitaan tai osallistumaan sosiaalisiin aktiviteetteihin, vaan kulutus kohdistuu välttämättömiin hyödykkeisiin (Bourdieu 1984; Kangas & al. 2013). Kulutusvalinnat määrittävät myös yksilöiden asemaa yhteisössä. Esimerkiksi kotitalouden heikoilla kulutusmahdollisuuksilla saattaa olla negatiivisia sosiaalisia seurauksia perheen lapselle. (Hakovirta & Rantalaiho 2012.) Heikommista kulutusmahdollisuuksista huolimatta pienituloiset kykenevät kuitenkin kuluttamaan kulttuurisiin ja sosiaalisiin aktiviteetteihin (Niemelä & Raijas 2012). Pienet tulot eivät siis välttämättä rajoita kuluttamista, sillä pienituloisten kulutustavoissa on havaittavissa yhteneväisiä kulutustapoja keskituloisten kanssa. Kulutustapoihin ja -valintoihin saattaa vaikuttaa tuloja enemmän kuluttajien yksilölliset erot sekä elämäntilanteiden tekijät. (Niemelä 2004.) Esimerkiksi rajoittamalla omaa kulutustaan pienituloiset vanhemmat kykenevät täyttämään lasten kulutustarpeet (Raijas & Niemelä 2014).

Suomalaisten kotitalouksien suurin menoerä on asumismenot (Tilastokeskus 2009; Tilastokeskus 2013b). Erityisesti lapsettomien parien ja yksinasuvien tuloista suurin osa kohdistuu asumismenoihin, vaikka lapsiperheet asuvat suuremmissa asunnoissa. Tästä huolimatta yksinasuvat ja lapsettomat parit kuluttavat euromääräisesti muita kotitaloustyyppisiä enemmän palveluihin, kulttuuriin ja vapaa-aikaan. (Ahlqvist & al.

2003; Tilastokeskus 2013b). Lapsiperheiden kulutuksessa korostuu vanhustalouksien tavoin välttämätön arkikulutus kuten ruokailu- ja vaatemenot. Lapsen syntymä aiheuttaa usein perheille investointitarpeita, sillä usein perhekoon kasvaessa syntyy tarve esimerkiksi isompaan asuntoon tai autoon. (Niemelä & al. 2012.) Lasten kasvaessa perheen kulutusmenot kasvavat, sillä toiminnallisuus kodin ulkopuolella lisääntyy, jolloin esimerkiksi lasten harrastuskulut rasittavat perheen taloutta (Raijas & Niemelä 2014). Hyödykkeiden ja palveluiden hankintamenojen lisäksi omaisuudesta ja omistamisesta aiheutuu kotitalouksille kulutusmenoja (Tilastokeskus 2013b).

Perinteisesti kotitalouksien kuluttaminen on ollut naisten vastuulla. Kuluttaminen ja kaupoissa kiertely on ajateltu olevan naisille tärkeämpää ja miellyttävämpää kuin miehille sekä liittyvän naiseuteen ja naisten aktiviteetteihin (Cambell 1997). Naisten ostostentekoa on pidetty impulsiivisena, turhamaisena ja moraalittomana. Vastaavasti miesten roolina nähtiin työssäkäynti ja rahan ansaitseminen. (Belk & al. 2003; de Grazia 1996; O'Connor 2005.) Näin ollen naisilla oli miehiä paremmat mahdollisuudet ilmaista itseään ja rakentaa omaa identiteettiään kulutuksen avulla (Ransome 2005). Naisten siirryttyä työelämään ja ansaitessaan oman elantonsa, ovat miesten ja naisten kuluttamistavat samankaltaistuneet, sillä miehet ilmaisevat itseään samalla tavalla kuluttamisen kautta kuin naiset (Cambell 1997; Underhill 2009).

Miesten kuluttaminen kohdistuu pääosin instrumentaalisiin, eli aktiivisuutta ja itsenäisyyttä ilmaiseviin kulutustuotteisiin. Näitä ovat esimerkiksi kalliit harrastusvälineet ja informaatioteknologia. (Dittmar & al. 1995; Autio 2006.) Naiset vastaavasti kuluttavat useammin tuotteisiin, joilla on symbolinen merkitys, kuten tunteisiin ja ulkonäköön liittyvät kulutustuotteet. (Dittmar & al. 1995; Sarpila 2013.) Tämä on osittain jo nuorten tyttöjen naiseuteen sosiaalistamisen tulosta (Autio & al. 2013; Russel & Taylor 2002; Wilska 2006; Wilska 2010). Lisäksi naisten kuluttamisessa korostuu sosiaalisuus ja sosiaalisen identiteetin rakentaminen, kun taas vastaavasti miesten ostokset pyrkivät tuomaan esiin kuluttajan persoonallisen identiteetin (Dittmar & al. 1995).

Nykyään on havaittu etenkin nuorilla kuluttajilla moniulotteisempia maskuliinisia ja feminiinisiä rooleja, jotka toisiinsa sekoittuessaan mahdollistavat suuremman kuluttamistapojen kirjon eri sukupuolten välille (Thompson & Holt 2004; Sarpila 2013). Esimerkiksi nuoret miehet ovat kiinnostuneita kuluttamaan ulkonäköön sekä vaatteisiin ja nykyajan nuoret naiset arvostavat kalliita autoja ja teknologiaa (Autio & al. 2013).

Huoliteltu ulkonäkö miehillä ja kauneus naisilla sekä oikeanlaisten vaatteiden käyttö liitetään näkemykseen menestyneestä ja rikkaasta henkilöstä, johon erityisesti nuoret kuluttamisellaan pyrkivät (esim. Deutsch & Theodorou 2009; Ollila 2008). Suomalainen kulutuskulttuuri, varsinkin ulkonäköön liittyvä kuluttaminen, on edelleen vahvasti sukupuolittunutta (Sarpila 2013; Wilska 2010).

3 TUTKIMUSASETELMA

Tutkimukseni kohdistuu suomalaisten näkemyksiin välttämättömyyshyödykkeistä ja niiden lukumäärästä. Tutkimuskysymyksenäni on: *mitä suomalaiset pitävät itselleen välttämättöminä hyödykkeinä?* Lisäksi tarkastelen, *eroavatko nämä näkemykset vuosina 1995, 2005 ja 2015 sekä vaikuttavatko tulot, sukupuoli ja kotitaloustyyppi ihmisten välttämättömyysnäkömyksiin.*

Tutkimuksessani käytän samaa välttämättömyyskriteeriä kuin laajoissa Breadline Britain –tutkimuksissa. Niissä hyödyke katsottiin välttämättömäksi hyödykkeeksi, mikäli vähintään 50 prosenttia vastaajista määritteli tuotteen välttämättömäksi. Määritelmä tavoittaa demokraattisen enemmistön näkemykset ja mahdollistaa välttämättömyyksien tarkemman väestötasotarkastelun. Määritelmällä on tutkittu aiemmin muun muassa ihmisten välttämättömyysnäkömyksiä tuotteisiin, joihin heillä ei ole varaa. (Gordon & al. 2000; Pantazis & al. 1999ab.) Kyseistä kriteeristöä on myös käytetty tutkittaessa ihmisten näkömyksiä välttämättömyyksistä ja niiden lukumäärästä (Smith & Hancock 2004).

Aineistona käytän Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineen keräämiä ”Tutkimus väestöryhmien välisistä hyvinvointieroista ja hyvinvointiongelmien paikantumisesta”-aineistoja, jotka on kerätty vuosina 1995, 2005 ja 2015 (ns. KONSE-aineistot). Aineistojen avulla on mahdollista tutkia muun muassa väestön mielipiteitä välttämättömyyksistä, arkielämän eri ulottuvuuksia, lapsuudenkodin sosiaalista asemaa tai asenteita sosiaaliavustuksensaajiin. (Turun yliopisto 2016.)

Aineistojen jakaumia keskeisten muuttujien osalta vuosilta 1995, 2005 ja 2015 on esitetty taulukossa 1. Huomionarvoista on vastausprosentin lasku: vuonna 1995 vastausprosentti oli 65, mutta vuonna 2015 enää 40. Vastauskatoa on kompensoitu otoskoon kasvattamisella, joten vastausmäärät tarkasteluvuosina ovat suhteellisen yhtenevät. Lisäksi tulee huomata, että vuonna 2015 naisten osuus vastaajista on miesten osuutta selvästi suurempi. (Grönroos 2016.)

Taulukko 1. Aineistojen keskeisiä jakaumia

	2015	2005	1995
n	1999	2391	1858
Vastausprosentti	40	60	65
Ikäjakauma	17–83-vuotta	19–71-vuotta	15–70-vuotta
Miehet	43,4 %	56,2%	49,7 %
Naiset	56,6 %	43,8 %	50,3 %
Kysytyjen välttämättömyyshyödykkeiden lukumäärä	26	37	43
Keskitulo	3379€	2256€	1488€
1. tulokvartiili	0–1900€	0–1200€	0–841€
2. tulokvartiili	1901–3000€	1201–2000€	842–1345€
3. tulokvartiili	3001–4000€	2001–3000€	1346–1850€
4. tulokvartiili	4001€–	3001€–	1851€–

Tarkasteluvuosina kysytyt välttämättömyyshyödykevälttämien lukumäärät ovat vähentyneet vuodesta 1995 alkaen (ks. taulukko 1). Aineistossa välttämättömyyshyödykevälttämäksi on valittu kunkin ajan suomalaisten elämässä olleita arkiseksi luonnehdittavia hyödykkeitä tai palveluita, kuten kännykkä ja terveystalvet. (ks. liite 1)

Selitettävistä välttämättömyyshyödyke-muuttujista muodostan kaksiluokkaiset eli luokat ”välttämätön” ja ”ei välttämätön”. Alkuperäiset vastausvaihtoehdot välttämättömyyshyödyke-kysymyksiin olivat a) välttämätön, johon kaikilla pitäisi olla varaa; b) ei välttämätön, mutta toivottava; c) kaikille tarpeeton. Luokka ”välttämätön” sisältää alkuperäisen vastausvaihtoehdon välttämätön, johon kaikilla pitäisi olla varaa. ”Ei välttämätön” -luokka koostuu alkuperäisistä vastausvaihtoehdoista ei välttämätön, mutta toivottava sekä kaikille tarpeeton. Selittävinä muuttujina käytän sukupuolta, kotitalouden käytettävissä olevia tuloja ja kotitalouden rakennetta mittaavia muuttujia. Tulomuuttujasta tein kategorisen muuttujan jakamalla vastaajien tulot tulokvartiileihin. Tähän ratkaisuun päädyin siitä syystä, että kyselyyn vastanneet osoittautuivat pienempituloisemmiksi kuin suomalaiset keskimäärin.¹ Kvartiilit muodostin erikseen

¹ Esimerkiksi vuonna 2005 kotitalouksien käytettävissä olevat tulot olivat keskimäärin 2800 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2005), kun taas KONSE 2005 -kyselyyn vastanneiden nettotulojen keskiarvoksi saadaan tulot -muuttujaa käyttämällä 2256 euroa. Näin ollen on perustellumpaa muodostaa tulokvartiileja, jolloin tuloluokkien vastaajamäärät ovat yhtä suuret, kuin muodostaa tuloluokkia epärealistisiin tulorajoihin perustuen.

vuosille 1995, 2005 ja vuodelle 2015. Kotitalousmuuttujaan kuuluvat lapsettomat perheet ja perheet, joissa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

Tutkimusmenetelminä käytän suoria jakaumia ja logistista regressioanalyysiä. Logistista regressioanalyysiä käytetään tilanteissa, joissa kategorinen muuttuja on kaksiluokkainen. Logistisella regressioanalyysillä pyritään ennustamaan selitettävän muuttujan vaihtelua selittävien muuttujien avulla. Menetelmää käyttäen on mahdollista selvittää, mitkä tekijät selittävät havaintojen riskiä (odds) kuulua tiettyyn selitettävän muuttujan kategoriaan verrattuna siihen, että ne kuuluisivat vertailu- eli referenssikategoriaan. (Nummenmaa 2009.) Saaduista tuloksista raportoin hyödykkeet, jotka on kysytty kaikkina tarkasteluvuosina ja jotka suomalaiset ovat vähintään yhtenä tarkasteluvuotena määrittäneet välttämättömäksi. Esitän kuvailevan tarkastelun eli suorien jakaumien tulokset prosenttijakaumina. Logistisen regressioanalyysin tulokset esitän odds-ratio kertoimina eli vetosuhteina, jotka ovat välttämättömyysnäkömyksen todennäköisyys suhteessa referenssikategoriaan eri muuttujaluokissa vaihteluvälillä 0–1. Lisäksi raportoin oikein luokiteltujen havaintojen osuudet, jonka avulla arvioidaan mallien sopivuutta ja ennustustarkkuutta.

4 SUOMALAISTEN NÄKEMYKSET VÄLTTÄMÄTTÖMYYSHYÖDYKKEISTÄ

Tämän tutkimuksen kohteena ovat ne hyödykkeet, jotka suomalaiset ovat määrittäneet välttämättömyshyödykkeiksi vuosina 1995, 2005 ja 2015. Välttämättöminä hyödykkeinä vuoden 1995 aineiston hyödykkeistä vastaajat pitivät 30 prosenttia, vuoden 2005 aineistosta 37 prosenttia ja vuoden 2015 aineiston hyödykkeistä 42 prosenttia (ks. taulukot 1 & 2). Välttämättömien hyödykkeiden lukumäärä kasvoi vuosien 1995 ja 2015 välisenä aikana 12 prosenttiyksikköä. Huomioitava on myös, että kysytyt välttämättömyysvaihtoehdot eroavat hieman eri tarkasteluvuosina (Ks. liite 1.)

Taulukosta 2 voidaan havaita, että suomalaisten arvostus hyvinvointivaltion tuottamiin palveluihin, kuten hammaslääkäripalveluihin ja terveystalouteen, on säilynyt korkealla tasolla vuodesta 1995 lähtien (ks. myös esim. EVA 2003; Forma & Saarinen 2008; Kallio 2010). Jokaisena tarkasteluvuotena suomalaiset ovat määrittäneet eniten välttämättömäksi terveystaloutta. Lisäksi suomalaiset ovat aiempien tutkimustulosten (esim. Lehtinen & al. 2010; Niemelä 2005) mukaisesti määrittäneet lämpimän ruuan syömisen kerran päivässä välttämättömäksi. Tämä näkyy myös suomalaisten arkielämisessä, sillä suurin osa suomalaisista syö päivittäin lämpimän lounaan ja päivällisen (Heldan & al. 2013). Yhteneväiset välttämättömyysnäkökulmat terveydestä huolehtimisen suhteen eivät kuitenkaan ilmene väestön terveydentilassa. Vaikka suomalaisten terveydentila on keskimäärin parantunut viime vuosikymmenien aikana, on eri sosiaaliryhmien väliset terveyserot viime vuosien aikana jopa kasvaneet. (Tarkiainen & al. 2012.)

Lämpimän ruuan lisäksi perustarpeeksi luokiteltava asuminen on suomalaisten arjessa välttämätöntä (ks. myös esim. Lehtinen & al. 2010; Niemelä 2005). Jokaisena tarkasteluvuotena suomalaisten mielestä moderni asunto, kotivakuutus ja asuminen asunnossa, jossa asuu korkeintaan kaksi huonetta kohden ovat välttämättömiä. Kuitenkin viidesosa suomalaisista asuu kodeissa, joissa asuu enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti (Tilastokeskus 2015a). Ahtaasti asumista selittää osaltaan asumismenojen selvä kasvu vuodesta 2010 alkaen, erityisesti pääkaupunkiseudulla (Tilastokeskus 2016).

Taulukko 2. Suomalaisten välttämättömyysnäkemykset vuosina 2015, 2005 ja 1995, %

Välttämättömyyshyödyke	2015	2005	1995
Terveyspalvelut	97	97	96
Hammaslääkäri 1krt/vuosi	96	85	82
Lämmin ruoka 1krt/pvä	94	97	95
Kännykkä	88	41	2
Moderni asunto	83	84	78
Kotivakuutus	66	74	66
Lapsen harrastus	61	60	56
Uudet vaatteet	60	42	33
Korkeintaan 2 henk/huone	52	57	59
Parturi väh. 1 krt/3kk	51	59	59
Säännöllinen harrastus	34	51	46
Sanomalehti	24	45	53
	N=1999	N=2391	N=1858

Informaatioteknologian kehittyminen ja yleistyminen sekä vapaa-ajan lisääntyminen näkyy suomalaisten kuluttamisessa (ks myös Räsänen 2010; Tilastokeskus 2015b). Tutkimustulokset kuitenkin eroavat hieman aiemmista tutkimustuloksista (esim. Lehtinen & al. 2010; Koivula & al. 2015.), sillä saatujen tuloksien mukaan suomalaisten mielestä televisio tai internet eivät ole välttämättömiä 2010-luvun suomalaisten arjessa (Ks. liite 1). Näkemys internetin välttämättömyydestä kuitenkin lisääntyi tarkasteluvuosien aikana. Informaatioteknologian välttämättömyysnäkemysten kasvu näkyy myös kännykän käyttöön liittyvissä välttämättömyysnäkemyksissä, sillä vuonna 1995 ainoastaan 2 prosenttia suomalaisista määritteli kännykän välttämättömäksi, kun vastaava luku vuonna 2015 oli 88 prosenttia. Väestön kännykän välttämättömyysnäkemysten lisääntyessä väheni näkemys lankapuhelimen välttämättömyydestä. Informaatioteknologian kehittyminen näkyy lisäksi sanomalehteä koskeissa välttämättömyysnäkemyksissä. Tablettien ja verkkolehtien yleistymisen

myötä sanomalehteen liittyvät väestön välttämättömyysnäkemykset ovat selvästi vähentyneet vuodesta 1995 alkaen.

Suomalaisten kulutustapojen muutos näkyy myös osittain vapaa-aikaan ja ulkonäköön kuluttamisessa. Perinteisesti suomalainen kulutuskulttuuri on ollut hyvin tarvepohjaista ja kuluttaminen ulkonäköön tai vapaa-aikaan on nähty turhamaisena (Sarpila 2013). Perinteisen kulutuskulttuurin vähittäisestä murtumisesta kertoo suomalaisten muuttunut näkemys ulkonäköön liittyvien hyödykkeiden välttämättömyydestä. Väestön näkemys uusien vaatteiden välttämättömyydestä on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 1995 vuoteen 2015. Toisaalta näkemys parturissa käynnin välttämättömyydestä on hieman laskenut vuodesta 1995 lähtien.

4.1 Välttämättömyysnäkemykset eri tuloryhmissä, perheissä ja sukupuolten välillä

Seuraavaksi tarkastelen logistisen regressioanalyysin tuloksia tuloryhmien, perheiden ja sukupuolten välttämättömyysnäkemyksissä. Taulukossa 3 on esitetty suomalaisten välttämättömyysnäkemykset hyödykkeistä, jotka suomalaiset määrittivät välttämättömäksi eri tulokvartiileissa, sukupuolten sekä lapsettomien ja lapsiperheiden välillä. Lapsettomien perheiden ja lapsiperheiden välttämättömyysnäkemyksissä ei ole havaittavissa suuria eroja, kuten ei myöskään eri tulokvartiilien välillä. Sen sijaan sukupuolten välttämättömyysnäkemykset eroavat selvästi toisistaan.

Naisten ja miesten näkemykset terveystalveluiden välttämättömyydestä eroavat selvästi, sillä naiset pitävät miehiä useammin terveystalveluita ja hammaslääkäritalveluita välttämättömänä. Tämän lisäksi naisten ja miesten väliset näkemuserot koskien terveystalveluita ovat kasvaneet vuodesta 1995 alkaen. Välttämättömyysnäkemuserot näkyvät myös terveystalveluiden käytössä, sillä naiset ovat miehiä useammin potilaina terveydenhuollossa, vaikeivät ole miehiä sairaampia (Saukkonen & Vuorio 2016). Lisäksi naiset pyrkivät miehiä enemmän huolehtimaan terveydestään ja noudattamaan terveellisiä elämäntapoja (Koskinen ym. 2012).

Lisääntyneen vapaa-ajan ja tasaantuneen kotityön jakautumisen myötä molemmilla sukupuolilla on enemmän aikaa harrastaa (Pääkkönen & al. 2011). Tästä huolimatta sukupuolten välttämättömyysnäkemykset vapaa-ajan vietosta ja informaatioteknologian käytöstä eroavat. Naiset pitivät miehiä selvästi useammin matkapuhelinta välttämättömänä. Kuitenkin on havaittu, että miehet käyttävät teknologiaa enemmän

kuin naiset ja omaksuvat uuden teknologian naisia aikaisemmin (Tilastokeskus 2015). Sen sijaan vapaa-ajalla harrastaminen oli miesten mielestä välttämättömämpää kuin naisten. Selityksenä tähän saattaa olla, että tasaantuneesta kotityön jakautumisesta huolimatta naiset käyttävät miehiä enemmän vapaa-aikaansa kotitöiden parissa (Pääkkönen & al. 2011).

Sukupuolten väliset näkemuserot ulkonäköön liittyvien hyödykkeiden kohdalla ovat kaventuneet vuodesta 2005 lähtien. Saatujen tuloksien mukaan miehet pitävät naisia useammin välttämättömänä uusia vaatteita ja parturissa käyntiä, vaikka naiset kuluttavat ulkonäkönsä miehiä enemmän (ks. Sarpila 2013). Lisäksi lapsiperheiden ja lapsettomien välillä on havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja ulkonäköön kuluttamisen suhteen. Esimerkiksi lapsettomat perheet pitävät parturissa käyntiä lapsiperheitä välttämättömämpänä. Toisaalta vuonna 2005 lapsiperheet pitivät uusien vaatteiden hankintaa lapsettomia välttämättömämpänä. On kuitenkin havaittu, että lapsettomat perheet käyttävät suhteellisesti tarkasteltuna enemmän käytettävissä olevista tuloistaan ulkonäköön ja siihen liittyviin palveluihin (Tilastokeskus 2013b).

Välttämättömyysnäkemykset tulokvartiilien välillä eroavat vain vähän ja nämä erot ovat vuodesta 2005 lähtien pienentyneet. Mielenkiintoista on, että kotitalouden tuloilla ei ole juurikaan merkitystä suomalaisten välttämättömyysnäkemuksiin, vaikka tutkimuksissa on havaittu tulojen vaikuttavan kotitalouksien kulutuspäätöksiin (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Räsänen 2000). Lisäksi useissa tutkimuksissa (Mackenbach & al. 2003; White 2009) on havaittu, että tuloerot vaikuttavat suuresti väestön terveyseroihin ja mahdollisuuksiin huolehtia terveydestään. Tästä huolimatta suomalaisten näkemykset terveyspalveluiden ja hammaslääkäripalveluiden suhteen ovat yhtenevät eri tulokvartiilien välillä. Suomessa hyvinvointivaltiojärjestelmä tasaa tuloerojen vaikutusta väestön terveyseroihin, vaikkakin heikot taloudelliset resurssit muun muassa julkisessa terveydenhuollossa haastavat järjestelmän toimintaa (Kangas & Blomgren 2014).

Taulukko 3. Suomalaisten välttämättömyysnäkemysten tulo-, sukupuoli- ja kotitaloustarkastelu vuosina 2015, 2005 ja 1995

	Tulot (ref. 1.tulokvartili) OR									Sukupuoli (ref. mies) OR			Kotitalous (ref. ei lapsia) OR			Oikein luokitellut havainnot (%)		
	2. tulokvartili			3. tulokvartili			4. tulokvartili			Nainen			Lapsiperhe			2015	2005	1995
	2015	2005	1995	2015	2005	1995	2015	2005	1995	2015	2005	1995	2015	2005	1995	2015	2005	1995
Terveyspalvelut	1,49	0,81	0,76	1,53	0,94	2,14	0,94	0,88	1,31	2,58	2,16	2,37	0,86	1,15	0,60	96,7	97,4	96,5
Hammaslääkäri	1,62	0,96	1,18	1,31	1,25	1,19	0,83	1,39	1,28	2,65	1,51	0,95	1,14	0,93	1,33	96,2	85,2	82,3
Lämmin ruoka	1,90	1,90	1,23	1,07	3,63	1,83	1,20	1,05	1,31	1,66	2,21	2,13	0,88	0,93	1,37	94,3	97,5	95,0
Kännykkä	0,63	0,78	0,21	0,83	0,92	0,63	0,78	0,93	1,02	1,83	0,64	0,38	0,84	0,93	0,28	87,9	59,6	98,6
Moderni asunto	0,70	1,02	0,85	0,66	0,88	0,98	0,64	0,98	0,76	1,86	1,39	1,66	1,09	1,14	1,00	83,0	84,3	78,0
Koti-vakuutus	1,21	1,40	1,32	1,40	1,80	1,27	1,23	1,50	1,21	2,24	1,49	1,21	0,92	0,76	1,04	67,0	74,2	66,0
Lapsen harrastus	0,63	0,64	0,88	0,48	0,74	0,79	0,60	0,74	0,69	0,82	0,80	1,06	0,92	1,08	1,07	61,1	60,3	56,0
Uudet vaatteet	1,05	0,75	0,99	1,10	0,87	0,94	0,99	0,79	0,73	0,98	0,55	0,55	0,96	1,26	1,04	60,0	59,1	67,0
Kork. 2h./huone	1,05	1,11	1,21	0,99	1,13	1,05	0,97	1,06	1,02	1,07	0,98	1,15	1,06	0,93	1,12	51,0	57,0	59,7
Parturi	1,20	1,12	1,36	1,15	1,20	1,36	1,18	1,44	1,41	0,95	0,63	0,6	0,77	0,81	0,72	52,7	58,7	59,1
Sanomalehti	1,13	1,27	1,40	1,16	1,36	1,46	1,51	2,15	1,65	1,12	0,87	0,79	0,78	0,63	0,76	75,9	57,0	56,1
Harrastus	0,76	0,69	0,76	0,73	0,81	0,83	0,79	0,86	0,72	0,73	0,60	0,70	0,84	0,90	0,85	66,0	57,0	54,5

* p<0,05; ** p <0,01; *** p<0,001

5 LOPUKSI

Tässä tutkielmassa tutkin suomalaisten näkemyksiä välttämättömistä hyödykkeistä ja näkemysten muutosta vuosien 1995, 2005 ja 2015 välillä. Lisäksi tarkastelin sukupuolen, perheen lapsilukumäärän ja tulojen vaikutusta välttämättömyysnäkemysnäkökulmaan. Saatujen tuloksien mukaan suomalaiset määrittävät prosentuaalisesti enemmän hyödykkeitä välttämättömäksi vuonna 2015 kuin vuonna 1995. Samana aikana suomalaisten kulutustottumukset ovat muuttuneet ja tämä näkyy eniten informaatioteknologiaan liittyvien välttämättömyysnäkemysten kasvuna (ks. myös Koivunen & al. 2015). Suomalaisten kulutuksessa korostuu perustarpeiden tyydyttämisen ohella myös muunlaiset kulutustarpeet ja niihin liittyvien valintojen tekeminen (ks. Lammi & al. 2013; Wilska 2002).

Välttämättömien hyödykkeiden lukumäärän kasvun lisäksi eri ryhmien väliset erot ovat tasoittuneet. Eri tuloryhmien sekä lapsiperheiden ja lapsettomien välillä on havaittavissa vain vähän tilastollisesti merkitseviä eroja vuonna 2015. Tämä osaltaan tukee postmoderneja argumentteja ihmisten elämäntapojen erilaisuudesta ja individualistisesta kuluttamisesta (Douglas 1997; Räsänen 2000). Erojen tasoittumisesta huolimatta on löydettävissä monissa hyödykkeissä tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Erityisesti terveyteen ja siitä huolehtimiseen liittyviä hyödykkeitä naiset pitivät miehiä useammin välttämättömänä. Tämä ero ilmenee myös terveystalouden käytössä ja elämäntavoissa (Heldan & Helakorpi 2015; Kaikkonen & al. 2015).

Lisääntyneistä valinnanmahdollisuuksista huolimatta suomalaisten näkemykset välttämättömistä hyödykkeistä ovat suhteellisen yhtenevät. Tulosta voisi hyödyntää ajankohtaisessa perustulokeskustelussa. Perustulon tason määrittämisessä korostuu minimikulutuksen viitebudjetit, hintojen ja palkkojen kehitys sekä kansainväliset vertailut (Kangas & Pulkka 2016). Väestön näkemyksiä on selvitetty lähinnä perustulon euromääräistä tasoa määrittäessä eli siitä näkökulmasta, että paljonko eri väestöryhmät tarvitsevat rahaa välttämättömän elintason ylläpitämiseksi (Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015). Välttämättömyyskulutusnäkökulma toisi osaksi keskustelua väestön näkemykset välttämättömistä hyödykkeistä ja palveluista, jotka tulisi pystyä hankkimaan perustulolla eläessä.

KIRJALLISUUS

Ahlqvist, Kirsti & Berg, Mari-Anna: Kotitalouksien kulutusmenojen muutossuunnat. Helsinki: Tilastokeskus, 2003.

Autio, Minna. Legoista Leviksiin – kuluttajaksi kasvun aakkoset. S 13–26. Teoksessa Lehtimäki, Hanna & Suoranta, Juha (toim.) Kasvattajan brändikirja. Helsinki: Finn Lectura, 2006.

Autio, Minna & Huttunen, Kaisa & Puhakka, Elina: Keskiluokkainen ja ekonomistinen eetos kulutuskerronnassa: ansaittua ja laskelmoitua hedonismia. S. 95–115. Teoksessa: Lammi, Minna & Peura-Kapanen Liisa & Timonen Päivi (toim.) Kulutuksen määrät ja tyyli talouden muutoksissa. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 2010.

Autio, Minna & Katila, Saija & Strand, Teija & Kylkilahti, Eliisa: Wealthy men and beautiful women? Constructing gender identity through consumption. S 133–143. Teoksessa Nina Jentl & Juha Kaskinen (toim.): TO BE YOUNG! Youth and the Future. Turku: Finland Futures Research Centre Turku & School of Economics, 2013.

Beck, Ulrich: Risk Society Towards a New Modernity. Lontoo: Sage, 1992.

Belk, Russel & Ger, Güliz & Askegaard, Søren: The Fire of Desire: a Multisited Inquiry into Consumer Passion. *Journal of consumer research*, 30 (2003): 3, 326–351.

Bocock, Robert: Key Ideas Consumption. Lontoo: Routledge, 1993.

Bourdieu, Pierre: Distinction. Lontoo: Routledge, 1984.

Bradley, Harriet: Fractured Identities. Changing Patterns of Inequality. Cambridge: Polity Press, 1996.

Bronwen, Morgan & Trentmann, Frank: Introduction: The Politics of necessity. *Journal of Consumer Policy* 29 (2006): 4, 345–353.

Campbell, Colin: Shopping, pleasure and the sex war. S 166–176. Teoksessa: Falk, Pasi & Campbell, Colin (toim.): The shopping experience, Lontoo: Sage, 1997.

Deutsch, Nancy L. & Theodorou, Eleni: Aspiring, Consuming, Becoming: Youth Identity in a Culture of Consumption. *Youth & society*, 42 (2009), 229–254.

De Grazia, Victoria: Changing Consumption Regimes. S. 11–24. Teoksessa: De Grazia, Victoria & Furlough, Ellen (toim.): The Sex of Things: Gender and Consumption in Historical Perspective. Berkley: University of California Press, 1996.

Douglas, Mary: In Defence of Shopping. S. 15–31. Teoksessa: Falk, Pasi & Campbell Colin (toim.): The Shopping Experience Lontoo: Sage, 1997.

Dittmar, Helga & Beattie, Jane & Friese, Susanne: Gender identity and material symbols: Objets and decision considerations in impulse purchases. *Journal of Economic psychology*, 16 (1995), 491–511.

Ervasti, Heikki: Yhteiskuntaluokat, individualistinen kritiikki ja hyvinvointipalvelujen kannatus. *Janus* 2 (1998), 167-187.

Elinkeinoelämän valtuuskunta: Vaateliias vaalikansa – raportti suomalaisten asenteista 2003. Saatavissa: www.eva.fi/files/88_vaalikansa.pdf. [viitattu: 24.10.2016]

Falk, Pasi & Mäenpää, Pasi: *Hitting the Jackpot: Lives of Lottery Millionaires*. Berg: Oxford, 1999.

Featherstone, Mike: *Consumer culture and postmodernism*. Los Angeles: Sage, 2007.

Forma, Pauli & Saarinen, Arttu: Väestön mielipiteet sosiaaliturvasta vuonna 2006. S. 162–177. Teoksessa Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 2008.

Giddens, Anthony: *Modernity and Self- Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 1991.

Gordon, David, & Levitas Ruth & Pantazis, Christina & Patsios, Demi & Payne, Sarah & Townsend, Peter & Adelman, Laura & Ashworth, Karl & Middleton, Sue & Bradshaw Jonathan & Williams Sue: *Poverty and social exclusion in Britain*. Research Report. York: Joseph Rowtree Foundation, 2000.

Gershuny, Jonathan & Sullivan, Oriol: *Inconspicuous consumption*. *Journal of Consumer Culture* 4 (2004) 1, 79–100.

Grönroos, Tanja: *Kuka on köyhä? Väestöryhmien väliset hyvinvointierot ja hyvinvointiongelmien paikantuminen-tutkimuksen raportti vuosilta 1995, 2000, 2005, 2010 ja 2015*. Turku: Turun Yliopisto, 2016.

Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna: *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Helsinki: Sosiaali- ja Terveysturvan tutkimuksia 124, Kelan tutkimusosasto 2012.

Helldán Anni & Helakorpi Satu: *Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2014*. Helsinki: Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 6/2015.

Helldán, Anni & Raulio, Susanna & Kosola, Mikko & Tapanainen, Heli & Ovaskainen, Marja-Leena Ovaskainen & Virtanen, Suvi. *Finravinto 2012 –tutkimus*. Helsinki: Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 16/2013.

Helsingin Sanomat: *Toimeentulotuen menot kasvavat rajusti Helsingissä*. 2014. Saantitapa: <http://www.hs.fi/kaupunki/a1413347777212>. [viitattu 20.3.2015]

Helsingin Sanomat: *Kansanedustaja Pia Kauma pahoittelee maahanmuuttajiin liittyvien kommenttien tuomaan ”mielipahaa ja aggressiota”* 2014b. Saantitapa: <http://www.hs.fi/politiikka/a1409625100326>. [viitattu 20.3.2015]

Jyrinki Henna & Leipämaa-Leskinen Hanna & Laaksonen Pirjo: *Välttämätön kuluttaminen nuorten aikuisten kuvaamana – Avain vastuullisuuden lisäämiseen*. *Kulutustutkimus.Nyt* 1 (2012), 4–19.

Lammi, Minna & Timonen, Päivi & Manninen Anu: *Uusiutuva järkevä. Kulutuksen kuva* *Apu-lehdessä* 1950-luvulta nykypäivään. S104–199. Teoksessa Lammi, Minna & Mäkelä, Johanna & Mustonen, Veera: *Kulutuksen kuvat. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirjoja* 8, 2013.

Lehtinen, Anna-Riitta & Varjonen, Johanna & Raijas, Anu & Aalto Kristiina & Pakoma, Riepu: *Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetit*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus julkaisu 4, 2010.

Kaikkonen R, Murto J, Pentala O, Koskela T, Virtala E, Härkänen T, Koskenniemi T, Ahonen J, Vartiainen E & Koskinen S. *Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010-2015*. Saatavissa: www.thl.fi/ath [viitattu: 24.10.2016]

Kallio, Johanna: Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006. Helsinki: Kela Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 108, 2010.

Kangas, Olli & Blomgren, Jenni: Socio-economic differences in health, income inequality, unequal access to care and spending on health: A country-level comparison of Finland and 16 other European countries. *Research on Finnish Society* 7 (2014), 51–63.

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko & Raijas Anu: Kohtuullisen kulutuksen määrittely kulutustutkimusaineistojen perustella. S. 102–119. Teoksessa Kangas, Olli & Niemelä Mikko & Raijas Anu (toim.): Takaisin perusteisiin. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2013.

Kangas, Olli & Pulkka Ville-Veikko: Ideasta kokeiluun – Esiselvitys perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehtoista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13 (2016). Saatavissa: http://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/13-2016_Ideasta+kokeiluun.pdf/c758c343-2687-4dea-869e-5dbdb14e888f?version=1.0. [viitattu: 24.10.2016]

Koivula, Aki & Räsänen, Pekka & Sarpila, Outi: Suomi 2014 – kulutus ja elämäntapa: Tutkimuslause ja aineistojen 1999–2014 vertailua. Working Papers in Economic Sociology 6 (2015), Turku: Turun yliopisto.

Korkiakangas, Pirjo: 2004. Lapsuus, leikki ja kulttuuri. S 417–424. Teoksessa Saarikangas, Kirsi & Mäenpää, Pasi. & Sarantola- Weiss, Minna. (toim.) Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki. Helsinki: Tammi, 2004.

Koskinen, Seppo & Lundqvist, Annamari & Ristiluoma, Noora (toim.): Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Raportti 68 (2012). Tampere: THL.

Mackenbach, Johan & Bos, Vivian & Andersen, Otto & Cardano, Mario & Costa, Giuseppe & Harding Seeromanie & Reid, Alison & Hemström, Örjan & Valkonen, Tapani & Kunst, Anton: Widening socioeconomic inequalities in mortality in six Western European countries. *International Journal of Epidemiology* 32 (2003), 830–837.

McDowell, Donald & Allen-Smith, Joyce & McLean-Meynsse, Patricia: Food Expenditure and Socioeconomic Characteristics: Focus on Income Class. *American Journal of Agricultural Economics* 79 (1997), 1444–1451.

Melin, Harri: Luokat ja yhteiskunnalliset jaot. *Virkaan. Sosiologia* 46 (2009), 136–142.

Miles, Steven: *Youth Lifestyles in a Changing World*. Buckingham: Open University Press, 2000.

Moisio, Pasi: Vähimmäisturva ja köyhyysraja Suomessa. Selvitys sosiaaliturvan kokonaisuudistus (Sata)-komitealle. Raportti 9 (2009). Helsinki: THL. Saantitapa: <http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/80420/9c49c982-c5bc-45ed-aced-e9126c063697.pdf?sequence=1>. [Viitattu 5.3.2016]

[MTV \(2014\) Näihinkin on haettu toimeentulotukea – matkat, sisustus, kauneusleikkaukset. Saantitapa: http://www.studio55.fi/tastapuhutaan/article/naihinkin-on-haettu-toimeentulotukea-matkat-sisustus-kauneusleikkaukset/2786098](http://www.studio55.fi/tastapuhutaan/article/naihinkin-on-haettu-toimeentulotukea-matkat-sisustus-kauneusleikkaukset/2786098). [Viitattu 20.3.2015]

Niemelä, Mikko: Pienituloisten kulutus ja kulutuksen väestöryhmittäiset erot. *Sosiologia* 2 (2007), 108–127.

Niemelä, Mikko: Tulot, kulutus ja toimeentulo. Tutkimuksia pienituloisuuden ja kulutuksen välisistä yhteyksistä. Turku: Turun yliopisto, 2005.

Niemelä, Mikko & Raijas, Anu: Lapsiperheiden kulutus ja perheen sisäinen päätöksenteko. S. 118–143. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas Olli (toim.): Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2010.

Niemelä, Mikko & Raijas, Anu: Kohtuullinen kulutus ja perusturvan riittävyys. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 80 (2012), Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Nummenmaa, Lauri: Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi, 2009.

O'Connor, Pat: Local Embeddedness in a Global World. *Young People's Accounts*. *Young*, 13 (2005):1, 9–26.

Ollila, Anne: Storied future – Regions and young people, success and marginalisation (in Finnish). Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2008.

Pajunen, Airi & Pohjanpää, Kirsti: Pienituloisen menot. *Hyvinvointikatsaus* 4 (2000), 34–40.

Pantazis, Christina & Gordon David & Townsend, Peter: Perceptions of the necessities of life: Wales, England and Scotland compared. Working paper no. 26. Poverty and social Exclusion Survey of Britain. Bristol: University of Bristol. Townsend centre of International Poverty Research 1999a.

Pantazis, Christina & Gordon David & Townsend Peter: Perceptions of the necessities of life, Scotland and England Comparet, Briston: University of Briston, 1999b.

Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä: Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015. Työpaperi 1/2015. [verkkojulkaisu] Tampere: THL. Saantitapa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125703/TYÖ_2015_001_web_06032015.pdf?sequence=3 [viitattu 26.10.2016]

Pääkkönen, Hannu & Hanfi Riitta: Ajankäytön muutokset 2000-luvulla. Helsinki: Tilastokeskus, 2011.

Ransome Paul: *Work, consumption and culture*. Lontoo: Sage, 2005.

Raijas, Anu & Niemelä, Mikko: Lapsiperheiden kulutus. S. 106–121. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.): *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2014.

Rowntree, Seebohm: *Poverty- A study of town life*. Lontoo: Policy Press, 1901.

Russell, Rachel & Tyler, Melissa: Thank heaven for little girls: 'Girl heaven' and the commercial context of feminine childhood. *Sociology*, 36 (2002): 3, 619–637.

Räsänen Pekka (2008) Kulutuksen yksilöllistyminen sosiologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ahlqvist Kirsti, Raijas Anu, Perrels Adriaan, Simpura, Jussi & Uusitalo Liisa (toim.) *Kulutuksen pitkä kaari-niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin*. Helsinki: Gaudeamus, 124–150.

Räsänen, Pekka: Tieto- ja viihdekulutuksen muotoutuminen eri väestöryhmissä. *Sosiologia* 42 (2005): 1, 19–34.

Räsänen, Pekka: Kulutusvalintojen postmodernit piirteet ja rakenteelliset reunaehdot. *Sosiologia* 37 (2000): 3, 228–242.

Saukkonen, Sanna-Mari & Vuorio, Satu: *Perusterveydenhuolto 2014*. Tilastoraportti 6 (2016). Helsinki: THL.

Sarpila, Outi: Beauty for sale – An empirical study of appearance related consumption in Finland. Turku: Turun yliopisto, 2013.

Smith Lucy & Hancock Ruth: Do we need an age specific measure of consensual poverty for older adults? Evidence from the poverty and social exclusion survey. *J Epidemiol Community Health* 58 (2004), 616–617.

Sosiaalivakuutus: Perustulo siirtyy teoriasta testaukseen, 2015. Saantitapa: <http://sosiaalivakuutus.fi/perustulo-siirtyy-teoriasta-testaukseen/> [viitattu 30.1.2016]

Tarkiainen, Lasse & Martikainen, Pekka & Laaksonen, Mikko & Valkonen, Tapani: Trends in life expectancy by income from 1988 to 2007: decomposition by age and cause of death. *Journal of Epidemiology & Community Health* 66 (2012): 7, 573–578.

Thompson, Craig & Holt, Douglas: How Do Men Grab the Phallus? Gender Tourism in Everyday Consumption. *Journal of consumer culture* 4 (2004):3, 313–338.

Tilastokeskus: Tulonjakotilasto, 2005. Helsinki: Tilastokeskus.
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tjt/2005/tjt_2005_2007-05-16_tie_001.html [viitattu 20.7.2016]

Tilastokeskus: Kotitalouksien kulutus 2006 – Katsaus kulutuksen muutoksiin. Helsinki: Tilastokeskus, 2009. Saantitapa: http://tilastokeskus.fi/til/ktutk/2006/ktutk_2006_2009-06-08_fi.pdf [viitattu: 21.2.2016].

Tilastokeskus: Tulonjaon kokonaistilasto – Tuloerot 2013 Tuloerot kasvoivat vuonna 2013. Helsinki: Tilastokeskus 2013a. Saantitapa: http://tilastokeskus.fi/til/tjkt/2013/02/tjkt_2013_02_2014-12-18_tie_002_fi.html. [viitattu: 17.1.2015].

Tilastokeskus Kotitalouksien kulutus – Kotitaloudet ja kulutus kotitaloustyyppin mukaan 2006-2012, 2013b. Helsinki: Tilastokeskus Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2013-12-30_kat_001_fi.html. [viitattu: 19.1.2015].

Tilastokeskus (2015a): Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asas/2015/01/asas_2015_01_2016-10-13_kat_002_fi.html [viitattu: 24.10.2016]

Tilastokeskus (2015b) Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_tie_001_fi.html [viitattu 9.8.2016]

Tilastokeskus (2016) Asuntojen vuokrat. Helsinki: Tilastokeskus.
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asvu/2016/02/asvu_2016_02_2016-08-08_tie_001_fi.html [viitattu 9.8.2016]

Toivonen, Timo & Räsänen, Pekka: Kulutus ja elämäntapa. S. 233–249. Teoksessa: Kantola, Ismo & Koskinen, Keijo & Räsänen, Pekka (toim.) *Sosiologisia karttalehtiä*. Jyväskylä: Vastapaino, 2004.

Townsend, Peter: Poverty in the United Kingdom. Kalifornia: University of California, 1979.

Turun yliopisto KONSE, Väestöryhmien väliset hyvinvointierot ja hyvinvointiongelmien paikantuminen (Ns. Kuka on köyhä?) –aineisto, 2015.
Saantitapa: http://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/sospol_ja_sostyo/tutkimus2/aineistot/Sivut/KONSE.aspx. [viitattu 18.1.2015]

Underhill, Paco. Why we buy. The science of shopping. New York: Simon & Schuster, 2009.

Van den Bosch, Karel: Perceptions of the minimum standard of living in Belgium: Is there a consensus? Teoksessa Andress, Hans-Jurgen (toim.) *Empirical Poverty Research in a Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate, 1998.

Veblen, Thorstein: Joutilas luokka. (alkuteos *The theory of the leisure class 1899*, käänös Tiina Arppe ja Sulevi Riukulehto) Helsinki: Art House: 2002.

Warde, Alan: *Consumption, food and taste*. Lontoo: Sage, 1997.

White, Kevin: *An Introduction to the sociology of health and illness*. Second Edition. Lontoo: Sage, 2009.

Wilska, Terhi-Anna: Me-Consumer? Consumption, Identities and Lifestyles in Today`s Finland. *Acta Sociologica* 45 (2002), 195–210.

Wilska, Terhi-Anna: Teknopoijat ja tyylitytöt. Sukupuoli lasten ja nuorten kulutuksen määrittäjänä. S 27–43. Teoksessa: Lehtimäki, Hanna & Suoranta, Juha (toim.) *Kasvattajan brändikirja*. Helsinki: Finn lectura, 2006.

Wilska, Terhi-Anna. Tytöt, pojat ja talous. S. 199–237. Teoksessa Halko, Marja- Liisa, Mikkola, Anne & Ruuskanen, Olli-Pekka (toim.) *Naiset, miehet ja talous*. Helsinki: Gaudeamus, 2010.

LIITE

Taulukko 4. Vuosien 1995, 2005 ja 2015 KONSE -aineistojen kysytyt välttämättömyysvaihtoehdot

Välttämättömyyshyödyke	1995	2005	2015
Terveyspalvelut	96	97	97
Lämmin ruoka 1krt/pvä	95	97	94
Pesukone	88	91	X
Hammaslääkäri 1krt/vuosi	82	85	96
Pölyimuri	80	87	X
Moderni asunto	78	84	83
Julkinen liikenne	77	76	X
Leikkipaikka asunnon läheisyydessä	68	X	X
Kotivakuutus	66	74	66
Lankapuhelin	66	24	X
Parturi väh. 1 krt/3kk	59	59	51
Korkeintaan 2 henk/huone	59	57	52
Lapsen harrastus	56	60	61
Sanomalehti	53	45	24
Pakastin	52	61	X
Säännöllinen harrastus	46	51	34
Televisio	46	45	37
Uudet vaatteet	33	42	60
Parveke tai oma piha	30	31	X
Lapselle oma makuuhuone	28	X	15
Tilava asunto	27	23	52
Kuukausittainen säästäminen	26	21	23
Mahdollisuus järjestää juhlat	26	32	18
Auto	22	22	15
Juhlapukeutuminen	21	32	20
Lahjat perheelle tai ystäville	21	23	27
Välipalan tarjoaminen lasten ystäville 1krt/kk	19	X	X
Viikon loma vuosittain	16	16	17
Internet	X	10	48
Mahdollisuus kutsua vieraita päivälliselle	10	13	X
Elokuvissa käynti	9	8	16
Mahdollisuus muodikkaisiin vaatteisiin	9	8	X
Mikro	9	28	X
Kännykkä yli 10-vuotiaalle lapselle	X	7	31
Mahdollisuus hankkia lapselle leluja n. 35 eurolla kuukausittain	8	X	X
Mahdollisuus yhteen kalliimpaan ateriaan viikossa	7	8	X
Stereot	6	13	X
Videot	5	9	X
Mahdollisuus syödä kerran kahdessa viikossa ulkona	6	9	X
Huviretki lapselle kerran viikossa	6	X	X
Tiskikone	6	13	X
Mahdollisuus käyttää kesämökkiä	4	5	X
Kännykkä	2	41	88
Tietokone	2	11	X
Yksityinen eläkevakuutus	X	7	X
Hedelmä tai vihannes päivittäin	X	X	83
Polkupyörä	X	X	35
Ajokortti	X	X	24
X= ei kysytty			